

Nr 995

Av herr Larsson, Thorsten, m. fl., om viss regional samordning av den statliga och kommunala samhällsplaneringen.

(Lika lydande med motion nr 949 i Andra kammaren)

Vårt framtida samhälles utformning bestämmes i hög grad av hur våra olika samhällsorgan fattar sina beslut. Övertygelsen om att vi måste skapa ett decentraliserat samhälle har växt bland flertalet politiskt ansvariga myndigheter. En klar målsättning och bestämda direktiv om den regionala planeringen måste dock till för att förhindra negativa verkningar från miljöpolitisk, social och samhällsekonomisk synpunkt. Hittills har det skett »en spontan» utveckling och lokalisering i samhället. Detta har lett till starka koncentrationstendenser som varit till övervägande nackdel. Bland industriländerna torde endast Danmark och Australien visa en större relativ koncentration av befolkningen till sina respektive största storstadsregioner. För Sveriges del kan noteras att koncentrationsgraden när det gäller befolkningsomflyttningen är högre jämfört såväl med Storbritannien och Frankrike som med små länder som Belgien, Nederländerna och Schweiz.

Hur sker vår bebyggelseplanering, funktionen och etableringen av vårt näringsliv, vårt trafiksystem eller vår vattenförsörjning? Tar vi till vara våra naturtillgångar eller låter vi dem förödas av en alltför hänsynslös och okontrollerad exploatering? De utredningar som för närvarande pågår när det gäller miljön och andra planeringsfrågor sker i huvudsak endast från regional synpunkt. Även i den fysiska riksplaneringen behandlar man materialet i huvudsak regionvis.

För att få fram en mera decentralistisk inriktning av region- och lokaliseringspolitikerna är det hög tid för överläggningar och samplanering mellan regionerna och länen. Sålunda bör etablering av industrier och bebyggelseplaneringen inte ensidigt inriktas på en viss region eller till fördel enbart för denna. En över gränserna gående kontakt bör i detta sammanhang etableras. Detta är av särskild vikt om man tänker på de speciella förhållanden som finns i de södra delarna av landet samt i de län där storstäderna mer och mer tenderar att ogynnsamt påverka miljö- och näringslivsstruktur.

Inrikesministern förklarade i 1969 års statsverksproposition bilaga 13 att »det var nödvändigt att dämpa tillväxten i de tre storstadsregionerna något och fördela en del av expansionen på växtkraftiga stadsregioner på skilda håll i landet».

Bihang till riksdagens protokoll 1970. 3 saml. Nr 995—996

Alternativa städer

Sydvästra Skånes kommunalförbund har i en nyligen gjord utredning redogjort för behovet av nya tätorter. I utredningen heter det: »Ett väsentligt moment i planeringsarbetet i sydvästra Skåne har varit att behandla utrymmesproblemen. Utan att binda sig för ett bestämt befolkningstal har antagits att den exceptionellt starka tillväxten under 1960-talet blev bestående under planperioden.»

Utredningen beräknar att man som prognosvärde för år 2000 kan räkna med 900 000 invånare i Malmöhus län. Härvidlag diskuteras tre alternativa möjligheter till nya stadsbildningar. Här föreslås exempelvis en s. k. bandstad som sträcker sig från Trelleborg i söder upp över Malmö- och Lundregionerna till Landskrona. Skånes västra del har alltså stora problem för att möta en stark inflyttningstrend av sysselsättningsobjekt och folk. Samtidigt sker en viss utglesning i närliggande län.

I länsplan M 68—Malmöhus län framhölls att industrin är starkt koncentrerad till länets västsida alltså vid Öresundsregionen. Nordvästra Skåne svarar för 30 % och sydvästra Skåne för 62 % av de sysselsatta mot endast 4 % för sydöstra Skåne, nämligen Österlen, och 4 % för Mellanskåne. Sysselsättningsökningen var 62 % i sydvästra delen och 24 % i den nordvästra. Sysselsättningsökningen inom servicenäringarna var markant.

I ett remissutlåtande till 1968 års lokaliseringsutredning framhåller länsstyrelsen i Kristianstads län: »Alternativa tillväxtcentra i andra delar av Skåne och Sydsverige än Malmöregionen bör få en större andel av denna landsändas tillväxt. De fördelar som stadsområdet anses erbjuda ur exportindustrins synpunkt bör rimligen vara för handen även i andra delar av Skåne. Dessutom är decentraliseringen enligt länsstyrelsens mening en nödvändig politik om miljöförstöringen i Skåne skall kunna hejdas.»

Länsstyrelsen i Kristianstads län föreslår påverkan av enskilda företags-etableringar. Detta system har till synes med framgång prövats i Storbritannien där det ingått som led i skapandet av nya städer och avlastning av huvudstadsregionen. Man föreslår också en transportpolitik utformad med den totala samhällsekonomiska kostnadsaspekten som grund.

Länsstyrelsen framhåller att det är uppenbart att koncentrerad tillväxt ger upphov till en rad kostnadsmässigt tyngande problem: »Dit hör t. ex. kostnader för ett starkt ökat transportarbete genom en integrerad storstadsregion, minskad effektivitet på grund av stockningar, ökade kostnader för att bemästra koncentrationens hygieniska och miljöpolitiska verkningar, bristproblem på grund av övrefterfrågan samt kroniska spekulatõefferter».

Totalplanering

Storstadskoncentrationen medför negativa verkningar från miljöpolitisk och trivselmässig synpunkt. Samtidigt stimuleras negativa sociala verkning-

ar t. ex. i löneutvecklingen. Löneklyftan mellan olika regioner vidgas i flera fall. I Skåne visar siffrorna att skillnaden mellan Kristianstads län och Malmöområdet har ökat. En vidgad löneklyfta noteras över huvud taget mellan Malmöregionen och hela övriga Sydsverige. Samma negativa verkningar som skett härvidlag i Nordsverige på grund av befolkningsomflyttningen har alltså också haft verkningar i befolkningsomflyttningen i södra Sverige. Det är tydligt att det funnits brist på en målsättning och ambitioner för en bättre totalplanering från samhällets sida. Mycket av detta får tillskrivas den bristande samplaneringen mellan de olika regionerna, länen och kommunerna. En fortsatt stockning och koncentration till den s.k. Öresundsregionen kan få svårartade problem i likhet med i vissa miljonstäder i USA, bland annat Los Angeles. Bostads- och trafikmiljön är därvid okontrollerbar inom stora delar av denna region. Befintliga exportindustrier får också växande problem från utskeppnings- och transportsynpunkt på grund av en för stark koncentration.

Från servicesynpunkt är centraliseringen av befolkningen negativ. Ett exempel är anhopningen av över 20 000 studenter till en enda universitetsstad — Lund — inom denna region, och detta medför uppenbara olägenheter från såväl miljö- som utbildningssynpunkt. Detta förhindrar effektiviteten i utbildningsgången. En sådan koncentration är också hämmande för administrationen.

Befolkningspolitisk planering

Vattenförsörjningen för Öresundsregionen är också ett framtidsproblem. Genom Sydsvatten-projektet planerar man att lösa detta problem med en sötvattenledning på 20 mil från sjön Bolmen i Småland till Öresundsregionen. Att ta vatten från Bolmen blir enligt beräkningar dyrt och får miljöförstörande konsekvenser. Väljer man alternativet att utnyttja grundvattenområdet i södra och mellersta Skåne innebär detta enligt företagens utredning tillkomsten av ca 2 000 brunnar eller vattenuttag. Kring varje brunn skall finnas ett skyddsområde på 1 ha. Denna metod används i Danmark på Själland där verkningarna märks redan på så vis att vattendragen inom området torrläggs under sommartid. Det kan även beräknas att en sådan sänkning av grundvattennivån innebär ett svårt avbräck för växtligheten i trädgårdar och för jordbruk. Undersökningar har också visat att ett kraftigt uttag från grundvattnet kan leda till uppgång av saltvatten i grundvattenbeståndet. Även ett sådant projekt har alltså miljöförstörande konsekvenser.

Om en befolkningspolitisk planering i tid hade kommit till stånd för nämnda storstadsregion, skulle detta inte fått så dyrbara konsekvenser. De åtgärder som nu måste vidtagas bör inriktas på att reducera och eliminera de negativa verkningar som följer på en befolkningspolitisk koncentration.

I första hand bör man se till att det blir en bättre balans mellan de olika regionerna i södra Sverige.

Den åtgärd som här skall understrykas är att klara direktiv måste utgå för en regional samordning av läns- och kommunalplaneringen. I de anvisningar som hittills utgått till de regionala organen ingår i huvudsak att kommunerna och landstingen redovisar enkätmaterial. Detta kompletteras av länsorganen och sammanställs sedan av länsstyrelsen kommunblocksvise. En viss sammanställning sker alltså. Det synes oss inte vara tillräckligt utan blir alltför begränsat i översiktsplaneringen. En planering mellan länen och länsstyrelsernas planeringsorgan är nödvändig.

Planering över gränserna

Från ansvarigt håll har saknats direktiv om att samarbetskontakter måste upprättas i planeringsfrågor de olika länsstyrelserna och regionerna emellan. Inrikesministern framhöll i ett interpellationssvar i riksdagens första kammare den 10 december 1969 att några sådana direktiv inte hade utgått till länsstyrelserna.

En fortsatt ohejdad koncentration av näringsliv och befolkning är ett uppenbart slöseri med landets ekonomiska tillgångar och medför obotliga konsekvenser för miljön. En planering över länsgränserna i likhet med den planering som sker på en del håll över kommungränserna — s. k. interkommunal planering — bör komma till stånd. Sålunda bör vid upprättandet av länsplaner samråd kunna ske med angränsande läns myndigheter för att utvärdera möjligheterna att avlasta koncentrationer i det egna länet. Samtidigt skulle man kunna planera för och stimulera nyetableringar i de länsområden som på grund av planeringen eller brist på planering minskar sin folkmängd och sysselsättningsandel.

Starka skäl talar för en samordning mellan de tre sydsvenska länen Malmöhus län, Kristianstads län och Kronobergs län.

Det synes alltmer nödvändigt att man vid framtida regionplaneutredningar inte ensidigt inriktar sig på den egna regionens framtid. Länen och kommunerna får rimligen inte fungera som slutna enheter. Samråd med de ansvariga organen i t. ex. Kristianstads och Kronobergs län skulle avhjälpa många av de problem som uppstår genom en fortsatt spontan utveckling av Öresundsregionen. Alternativa tillväxtcentra i andra delar av Skåne och Sydsvetige än Malmöregionen bör få en större andel av denna landsändas tillväxt. De fördelar som Öresundsregionen anses erbjuda ur exportindustrins synpunkt bör rimligen vara för handen även i andra delar av Skåne och södra Sverige.

M-länet

Sydvästra Skåne hade under 1960-talet den högsta andelen nettoinflyttade jämfört med Stockholms- och Göteborgsregionerna. För de närmaste 15

åren kan man räkna med en ökning av befolkningen med ca 30 % i sydvästra Skåne om nuvarande inflyttningstakt bibehålles. Samtidigt betecknas det som särskilt anmärkningsvärt att folkmängden i sydöstra Skåne, alltså Österlen, blir ännu mindre 1980 än den var i mitten av 1960-talet.

Sydvästra Skånes kommunalförbund konstaterar att det är en utomordentligt svår uppgift att avväga jordbrukets intressen mot urbaniseringens växande krav på utrymmen. Sydvästra Skåne inrymmer några av landets främsta jordbruksområden, och vid ett långtgående hänsynstagande till just jordbrukets intressen tvingas bebyggelsen österut mot de mindre produktiva åkerarealerna. Problemet är ej speciellt för Skåne eller Sverige. Stockholm utbreder sig exempelvis alltmer över Uppsalaslätten och Linköping och Örebro över Östgöta- respektive Närke-slätten. Storstäder som London, Paris, Rom och Köpenhamn liksom flertalet av jordens övriga bebyggelsekoncentrationer är förlagda i starkt produktiva jordbruksområden.

Den här nämnda utredningen nämner som ett utbyggnadsalternativ för framtiden en bandformad stad som sträcker sig från Trelleborg i söder via Malmö och Lund norrut mot Landskrona. Om detta alternativ följs kommer sålunda stora delar av Skånes bästa jordbruksområden att tas till förfogande för stadsbebyggelse.

L-länet

Kännetecknande för utvecklingen inom Kristianstads län har varit en fortsatt utglesning av sydöstra Skåne, d. v. s. Österlen, och samtidigt koncentration till Öresundsområdet. En prognos för den närmaste 20-årsperioden visar bl. a. att enbart inom jordbruksnäringen ungefär 4 000 arbetstillfällen kommer att försvinna. För att regionen skall kunna bibehålla motsvarande sysselsättningsandel krävs alltså 200 arbetstillfällen per år inom andra verksamhetsgrenar.

Åtgärder kan vidtas för t. ex. en utvecklad turistservice genom utbyggnad av turistvägar. Samarbete med angränsande län bör ske också i detta avseende. Det gäller likaså vid framskapandet av trivselmässiga fritidsområden som har anknytning till befolkningen i större tätortsbildningar och storstadsregioner. Likaså bör vid en samordnad länsplanering hänsyn tas till den allmänna samhällsservicen t. ex. i fråga om bibehållandet av postverkets service. För såväl främjande av befolkningsutvecklingen som en jämnare regional balans bör underlag skapas för skolutbyggnad, t. ex. gymnasiefilial i Simrishamn.

G-länet

Inrikesministern framhöll i 1969 års statsverksproposition liksom länsstyrelsen i Kronobergs län att detta län mycket väl kan konkurrera också med storstadsregioner i fråga om lokaliseringsobjekt och arbetskraft. Goda utvecklingsmöjligheter finns. Länet har ett gynnsamt läge från kommunika-

tions-, transport- och resekostnadssynpunkt, och läget är gynnsamt även för flertalet exportnäringsområden som inriktar sig på de kontinentala marknaderna. En framtida broförbindelse Hälsingborg—Helsingör kommer också att ytterligare kunna förbättra transportmöjligheterna för dessa delar av södra Sverige.

Kronobergs län har också god tillgång till en trivselbefrämjande fritidsmiljö för såväl sommar som vinter. En utbyggnad av Växjö som universitetsort kan också räknas med under den närmaste framtiden. En jämnare regional balans i södra Sverige till förmån för Kronobergs län bör kunna gynna de svagare kommunblocken inom länet.

Direktiv för samråd

Enligt vår mening är det från såväl långsiktig ekonomisk synpunkt som miljösynpunkt väsentligt att det skapas en bättre regional balans mellan de olika länen. Färska undersökningar har visat att koncentrationer i storstäder och alltför stora tätortsregioner inte bara är miljömässigt och socialt förkastliga utan också ett kostnadsmässigt vansinne.

Förutsättningarna för en framtida riktig samhällsplanering måste vara samordning och samråd mellan de olika kommunala och regionala myndigheterna. I den fortsatta regionala och länsvisa planeringen bör sålunda samplanering ske med angränsande regioner och län. Frågan om en samhällsplanering med en rättvisare resursfördelning över hela landet måste prioriteras. Riksdagen bör därför ta initiativ till omedelbara åtgärder för att åstadkomma en planering som förhindrar stora koncentrationsbildningar och stimulera en jämnare resursfördelning.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för en regional samordning för läns- och kommunalplanering som förhindrar koncentrationsbildning i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 28 januari 1970

Thorsten Larsson (cp) Egon Andreasson (cp) T. V. Mattsson (cp)

REGIONAL UTBYGGNAD

FIG. 12
BANDSTAD

